

www.e-rara.ch

Autores Historiae Ecclesiasticae

Rhenanus, Beatus

Basileae, Anno 1539

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-4804>

Ecclesiasticae historiae Theodoriti episcopi Cyrensis. Liber tertius

---

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

ram pietatis paternæ: quapropter & acerbe fuit cōquestus quòd fidem im-
mutauisset.

LIBRI SECVNDI FINIS.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE

THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS.

LIBER TERTIVS. Cap. I

CONSTANTIVS quidem cū gemitu & querimonia,
ob mutatam fidem paternā, excessit è uita. Iulianus ue-
ro transgressus in Asiam ex Europa, & cognita Con-
stantij morte tanquā remoto aduersario cōfidenter oc-
cupauit imperiū. Hic in iuuenili ætate adhuc impubes
cum fratre Gallo suxit lac piæ doctrinæ. Cap. II

Sed & in annis pubertatis atq; adolescentiæ eandem doctrinā non ami-
sit: cum timeret uero Constantium, qui propinquos suos metu Tyranni-
dis iugularet, acceptus in cœtum legentium, in cōuentibus ecclesiasticis reci-
tabat populo sacros libros, & ædem martyrum cœpit extruere, sed nō fuit illa
grata martyribus prospiciētibus, peruersionē in impietate illius. Nam fun-
damenta imitata instabilitatē animi ipsius, antequam cōsecrarētur collapsa
sunt, atque hic fuit cursus primæ secundæq; ætatis Iuliani. Cap. III

Sed cum Constantius mouisset in occidentem, quo traheretur bello Ma-
gnentiano, declarat in Oriente Cæsarem Gallum, qui pietatis cultor &
fuit & permāsit. Tum Iulianus fructuosum metum eiecit animo, summaq;
confidentia, quod non debuerat, cōcepit regni cupiditatem. Quam ob rem
& in Græcia discurrebat, quærebatq; uates & diuinos à quibus de euentu
desiderij sui certior fieret. Et incidit in quēdam qui se prædicturū ea pollice-
retur, qui illum in simulachrorum ædis adyta introduxit, & inuocauit falla-
ces dæmones, quibus qua solent facie apparentibus, cogitur ille metu inscri-
bere fronti signum crucis: at dæmones conspecta figura dominici trophæi
& stragis suæ memores, mox euauerūt. Sed præstigiator animaduersa cau-
sa fugæ illorum Iulianū obiurgat, qui & confiteri timorem suum & admira-
ri crucis uim, cuius figura territi fugatiq; essent dæmones. At præstigiator
caue, inquit, optime uir, hanc fuisse causam suspicere fugæ illorum: nō enim
formidine, ut tu ais, sed odio facti tui aufugerunt. Ita circumuentum mise-
rum sacris inuitat & nefario scelere imbuat: ac spoliauit quidem infelicis ho-
minem pietate cupiditas regni. Verum imperiū adeptus diu tamē occultuit
impietatē, metu potissimū militū, qui instructi essent disciplina pietatis. Pri-
mum enim laudatis, Imperator Constantinus liberatos pristino errore, in-
stituerat præceptis ueritatis, posteaq; filij illius firmiorem reddiderant pa-
ternam

ternam doctrinam. Etsi autem Constantius nō admittebat uocem coeffer- A
tialitatis, circumuentus ab ijs qui quouis ducere eum poterant, significatio-
nem tamen manifeste cōfitebatur, quōd diceret filium germanum ante se-
cula ex patre genitum, Deum uerbum: prorsus abdicatis ijs, qui auderent
conditurā dicere filium, simulachrorum autem cultum funditus deleuerat.
Dicam & aliud laudabile factum illius, unde facile possit cōiectura fieri de
studio erga res diuinas illius. In expeditione enim belli Magnentiani coar-
ctis copijs, uniuersis suasit ut diuina secum mysteria communicari uellent:
semper enim incertū esse finem uitæ, multo autem maxime in bello, ubi tot
undicq; millia telorum, iaculorum, hastarū immitterentur, tot enses gladij q;
uibrarentur, aliaq; machinæ instruerentur, de quibus uiolenta mors inferri
soleret: itaq; unumquenq; preciosam uestem illam indutum esse oportere,
qua maxime illa in uita opus sit futurum. Quōd si quis, inquit, noluerit hoc
tempore amiculum illud sibi circū dare, is nunc iam dimissus domum reuer-
tatur: nam nisi mecum initiatis in bello socijs uti non uolo. Cap. IIII

Baptisma si-
gnificat

HÆc nota compertaq; erant Iuliano, itaq; celebrat impietatem animi
sui, studioq; quodam omnium beneuolentiam sibi cōciliandi, Episco-
pos qui fuerant in exilium à Constantio in ultima terrarum loca missi, ad
suam quemq; ecclesiam capessendam reuocauit. Ea lege promulgata: reuer-
titur Antiochiam diuus Melitius: Alexandriam celeberrimus Athanasius: B
sed Eusebius ac Hilarius Italici, & Lucifer qui sortitus fuerat administratio-
nem Sardinia: insulae, in Thebaide Ægypti quo relegati fuerāt à Constan-
tio, degebant. Ii congregati cum alijs concordibus, dicebant oportere eccle-
sijs pacem & cōsensionem reparari. Non enim illæ ab aduersarijs modo op-
pugnabantur, sed ipsæ etiam inter se dissidebant, Nam Antiochia: in duas
partes diuisum erat sanum corpus ecclesiae, quod iam olim studiosi lauda-
tissimi Eustathij seiuncti ab alijs peculiare conuentus haberent, & alij dis-
iuncti cum admirabili Melitio ab Ariana factione, sacrorum munere fun-
gerentur in ueteri urbe, ut uocatur. Erat autem utriusq; partis una eademq;
fidei confessio, quod ambæ propugnarent Nicænam doctrinam, sola au-
tem contentione & præsulum studijs disiungebantur. Neque alterius sanè
morte dissidium extingui potuit. Mortuo enim ante creationē Melitij Eu-
stathio, separatisq; cultoribus pietatis post exilium Melitij & creationem
Euzoij à communitate impiorum, & peculiare habentibus cœtus, adduci
non potuere illi qui Eustathij cognomentum acceperant, ut cum eis copula-
rentur. Eusebij tamen ac Luciferi pars rationem inuenire coniunctionis ni-
tebatur, placebatq; Eusebio ut Lucifer se Alexādiam conferret, eaq; de re
cum magno Athanasio cōmunicaret, se autem cōcordia: suscepturum esse
laborem aiebat. Sed Lucifer Alexandriam nō uenit: profectus autem An-
tiochiam, utriq; parti concordiam copiosa oratione suasit: cum uero sibi ab
Eustathianis

A Eustathianis cōtradici uideret, quorum dux esset Paulinus presbyter, illum ipsis quod fieri non oportuit, Episcopum præfecit. Cap. v

HOC, disidiū istud diuturnū magis reddidit, durauit enim annis quinque & octoginta usq; ad præsulatum laudatissimi Alexātri, qui adeptus gubernaculum Antiochenæ ecclesiæ, omni ratione inita, & summo studio ac promptitudine annisus, distractum membrum cum reliquo ecclesiæ corpore reconcinnauit. Sed disiduum tum augebat Lucifer, mansitq; longo sanè tempore Antiochiæ, quo cum Eusebius uenisset cognouissetq; immedicabile malum, de nō apta medicina effectū esse, in occidentē nauī conscensa reuertitur. At Lucifer in Sardinia reuectus alia quædā adiecit Ecclesiasticis dogmatis, quæ quibus placuerāt de huius appellatione cognomētum etiam sibi imponebant, ut Luciferiani diu quidem uocarentur, quod tamen dogma extinctum ac obliuione obrutum est. Hęc igitur accidere reuocatis Episcopis. Iulianus uero iam detecta impietate sua compleuit seditio nibus urbes. Receptis enim animis simulachrorum seruitute capti, pateface re ædes simulachrorū, & execrabiles obliuioneq; inuoluēdos cultus instaurare, Tum altaria igne resplendere, & terra hostiarum sanguine pollui, ipse aer nidore & fumo inquinari: bacchabundi autem furore dæmonum quos colebant, circum uias cursitabant cum rabioso clamore ac strepitu, inq; sanctos scurrilitate & dieterijs inuehebantur, neq; ullis in pompis illorū a conuitijs temperabatur. Quæ maledicta cū ferre pietatis cœtus non posset, conuicia illis rependebat, & redarguebat errorem quem sequerentur. Tum operarij iniquitatis offensi, quibus accederet cōmeatus audaciæ, licentia ab Imperatore, uerberibus indignum illos in modum multabant. Cap. vi

NAM sceleratissimus rex, quum equum esset consulere paci subditorū, mutuis erga se odijs populos instigabat, patiebaturq; audaces insultare moderatis: honoresq; domi ac militiæ mandabat crudelissimo cuiq;, qui manifeste quidem non adigebant ad sacrificia amatores pietatis, sed omni genere cōtumeliæ illos afficiebant, auferebanturq; etiam munera quæ magnus Constātinus largitus fuerat sacerdotibus. Ausa quidem illius temporis eorum, qui nexu simulachrorum erroris tenerentur, ita multa sunt ut peculiare scriptū requirant: nos tamen pauca de plurimis memorabimus. Nam Ascalone & Gazæ (urbes hæ sunt Palæstinæ) uirorum sacerdotali dignitate præditorum, itemq; mulierum perpetuā uirginitatem professarum aluos dissecuere, & ordeo cōpleuere, ac porcis escam obiecere. Sebastæ uero, quæ & ipsa cum illa gente censetur, aperuerunt arcam Ioannis baptistæ, & ossibus combustis dissiparunt cinerem. Cap. vii

SED in Phœnicia perpetratū nefariū facinus, quis sine lachrymis narrauerit: Erat Heliopoli quæ iuxta Libanū sita est, diaconus quidā Cyrilus nomine: is imperante Constantino inflammatus ardore diuino, multa

simulachra quæ adorarentur illis in locis confregerat, cuius abominabiles ^A isti facti memores, non modo ipsum interemerunt, sed etiam ventre dissecto gustarunt iecur illius. Nec tamen fugit hoc omnia contemplantem oculum, dederuntque illi dignas facinore poenas: nam quotquot illo scelere contacti fuerant, primùm dentes qui simul exciderant uniuersi, deinde & linguas amifere, quæ & ipsæ putredine ac fluxibus consumerentur. Postremo aspectu etiam priuati sunt, suoque malo prædicarunt uim pietatis. Emesæ quæ uicina est urbs, consecrarunt paulo antè extructam ecclesiam, Dionysio Gynidi, quod mollem sonat, ibique posuere ridiculum simulachrum eius gemini sexus. Dorostoli, urbs ea celebris in Thracia, Æmilianum in certamine uictorem Capitolinus præses totius Thraciæ rogo impositum concretauit. Marci uero Arethusi tragœdia Æschyli ac Sophoclis magnitudinem eloquentiæ desiderat, qui illius afflictiones digna expositione exornent. Hic enim imperante Constantino simulachrorum quoddam templum & euerterat, & illo in loco ædificarat ecclesiam: tum Arethusi Iuliani animaduersa uoluntate inimicitias erga illum suas detegunt. ac ille quidem fugere primum iuxta Euangelicum præceptum conatus, ubi sensit suorum quosdam pro se cõprehendi, reuersus sanguinarijs illis sese obtulit. Qui illum cum cepissent, neque misericordia senectutem, neque pudore studium uirtutis persecuti, hominem uita & doctrina ornatum, primùm nudant, & corpus illius ^B pulfant, totumque uerberibus lacerant, mox in foetidas cloacas abijciunt, & inde retractum proponunt stilis compungendum pueris. Postremo in corbem collocat iusculoque & melle inunctum, suspēdunt sub dio in grauisimo æstu, pabulum uespis & apibus. Hæc ab illis fiebant quod duorum alterum extorquere cuperēt, uel ut subuersum templum instauraret, uel ædificationis impensas restitueret. At ille grauisimos cruciatus perferens, recusabat facturum quicquam quod peterent. Tum rati quod pauper esset tantum pecuniæ exoluere cum nō posse, dimidium remittere sese aiunt si solueret reliquum. Ipse uero suspensus faucibus puerorum stilis & à uespis ac apibus depastus, non modo non prodebat dolorem, sed etiam impios deridebat. illosque aiebat esse humiles & terrenos, se arduum & sublimem. Tandem postulanti- bus illis non magnam summam pecuniæ, at ille ad impietatem, inquit, obolum conferre unum, perinde ualet, ac si quis cõferat omnia. Ita uicti dimiserunt eum, & admiratione fortitudinis ipsius à diuersis ad diuersa transierunt, deique ore illius didicere pietatem. Verum alia innumerabilia ijs temporibus temerario ausu ab impijs in pios perpetrata terrarum ac mari fuere: nam & iam dei ille hostis palam leges contra pietatem figebat. Cap. VIII

γαλιλαίων
παιδίας, gra
ca figura Gal
lileos dixit

AC primum Galilæorum liberis (ita enim appellabat cultores saluatoris nostri) interdixit usu Poëticæ Rhetoricesque, ac philosophicarum artium. Nam proprijs, inquit, ut in prouerbio est, pennis cõfigimur: ex nostris

Astris enim libris arma capiunt, quibus in bello aduersus nos utantur. Postea aliam tulit legem, qua exigebantur militia Galilæi. Caput IX

Eodem tēpore Athanasius, quasi quidā ueritatis quinquertio: rursus adiit aliud periculū. Impatientes enim dæmones linguæ & deprecationis uirium, ministros suos ad illius conuicia submittebant. Edebantur igitur cum aliæ multæ uoces, quibus postularetur à principe impietatis, ut Athanasium in exilium pelleret: tum hoc uociferabantur, si maneret Athanasius nullum Græcum remansurum, nam suo cœtui conciliaturū uniuersos. Quibus supplicationibus admissis, nō solum pelli eum Iulianus, sed penitus tolli imperat. Cum autem illi metuerent, societas ipsius prædixisse fertur, turbas eas mox abituras esse, nubes enim appellasse quæ cito dissoluerentur. Cessit tamen cum aduenire contra se missos comperisset, & nactus in ripa fluminis nauigium, Thebaicam regionem petere constituit. At is qui interficiendi illius mādatum habebat, cognita fuga illius celerrime insequitur: anteuertat tamen eam quidā necessarius Athanasii, qui hortaretur ipsum ut cursum intēderet, ibi qui aderant orabant ut ad desertum declinaret: sed ipse gubernatorem retorquere nauigium Alexādriam uersus iubet, ita cum recta contra insequentem ferrentur, occurrit is qui mortis acceperat mandata, & quā longè abesset Athanasius interrogat: ille uero nō longè abesse responso dato, dimisit eum: ipse uero Alexandriam rediit, ubi quamdiu uixit Iulianus, deinde latuit. Cum autē agitaret animo Iulianus expeditionem in Persas, ad omnia oracula quæ in imperio Romano essent fidelissimos suorū misit: ipse uero Pythium Daphnæum orauit, ut futura sibi aperire uellet, sed ille obstare uaticinijs suis uicinos mortuos respondit, quibus in alium locum translatis prædictiones se editurum, quod facturus nisi repurgato luco non sit. Cap. X

Erant autem tunc illic positæ reliquiæ clarissimi uictoris martyris Babylæ, & qui cum illo unā decertarant, adolescentum quorūdam, apparebatq; fallacis uatis consueto mendacio obistere gratiam martyris. Idem & Iulianus intelligens, tenebat enim ex antiqua adhuc pietate martyrum potentiam, ipse quidem inde corpus mortuum transtulit nullum: reliquias autem uictoriæ compotum martyrum tradidit deportandas Christi cultoribus, qui cupide in lucum uenere, & arcam plastro imposuerunt, præeuntibus turbis, & choreis ac cantibus Dauidicam melodiam insonantibus, & singulis mēbris accinentibus. Erubescant omnes qui adorant sculptilia, deiectionem enim dæmonis arbitrabantur translationem martyris. Cap. XI

Hanc sibi infamiam isto facto impositam non ferēs Iulianus, postero die comprehendī choreæ illius duces imperat. Ibi Salustius qui prætor esset, quamuis administer impietatis, persuadere aggreditur tyrāno, ne cupidus gloriæ Christianis cōficeret ipse quod maxime optarent. Vbi uero

uidit Imperatorem moderari iræ suæ non posse, adolescentem quendam ardoris uirum præditum in foro ambulantiem arripit iubet & publice in ligno apud pædiloris quædam cædi dorsum, unguibus autem perfodi latera. Hoc fiebat mane orto die usque ad occasum, tum ferro uinctum in custodiam dedit. Et postmodum rem narrat Iuliano fortitudinemque adolescentis demonstrat, fierique ait illa ad laudem Christianorum & deuictionem ipsius. Ita fide habita hostis ille dei alios similiter affligi noluit: quin etiam Theodorum liberari e carcere iubet, sic enim nominabatur adolescens ille, strenuus athleta ueritatis: eum postea aliqui interrogarunt, nunquam sensisset cruciatum, cum sustineret tam crudelia & acerbissima tormenta. Quibus ille respondit initio se sensisse non magnam, postea apparuisse quendam qui fasciola molli & frigidula crebro de facie detergeret effluentem sudorem, seque, forti animo ut esset, hortaretur. Quapropter cessantibus carnificibus, non se delectationem, sed tristitiam percepisse. Nam simul & illum refocillatorem suum discessisse. Dæmon quidem ille fallax uates, martyris gloriam auxit, suaque nudauit mendacia: fulmen autem cælitus demissum totum templum incendio consumpsit, & in minutissimos pulueres redegit ipsius Pythii simulachrum: erat autem ligneum desuper auro inducto. Hoc Iulianus auunculus Iuliani prætor orientis cum nocte resciuisset, celeritate summa Daphnen uenit auxilium latum Deo quem adorabat. Sed ubi uidit, qui uerbo Deus esset, re ipsa puluerem factum, flagris afficiebat ædituos, suspicans ab aliquo Christiano inflammatum fuisse templum: illi tamen inter uerba quoque ueritatem dicebant, quodque non inferne, sed superne incendiū extitisset, confirmabaturque hoc sermonibus quorundam uicinarum rusticorum, qui dicerent fuisse fulmen cælitus irruens a se conspectum. Cap. XII

Sed hæc ita accidisse cum impij isti cõperissent, insuper aduersus omnipotentem Deum armabantur. uasaque sacra Regio ærario inferri tyrannus imperabat, & magnam ecclesiam quam Constantinus ædificarat, ianuis obseratis, inuiam reddidit istis qui illic cõuenire soliti fuerant, ea tenebatur illo tempore a factione Ariana: uerum in diuinum templum unam cum Iuliano prætor orientis ingressus fuit Felix quaestor thesauri Imperialis, & Elpidius procurator pecuniarumque priuatarum Imperatoris, huc uocare solent Romani comitem priuatorum. Aiunt autem Felicem ac Elpidium a Christiana fide in gratiam impij regis desciuisse. Ac Iulianus quidem ad sacram mensam misit lotium: Euzoio uero conato prohibere, alapam inflixit, ferturque dixisse, stabula Christianorum diuinæ curationis esse. Sed Felix cõspicatus sacrorum uasorum pretia, nam Constantinus ac Constantius illa parauerant ambitiose: en, inquit, qualibus uasis ministratur Mariæ filio. Sed impiæ & furiosæ audaciæ huius non diu post pœnas persoluerunt. Cap. XIII

Nam Iulianus statim graui morbo correptus putrescentibus intestinis interiit: cum excrementa iam non magis per meatus suos eijcerentur, sed

A sed esset sceleratum os uia illorum, quod blasphemix fuisset instrumētum. Ferunt tum coniugē ipsius præclara fide sceminā, hæc dixisse marito: æquū est mi uir laudare te Christum saluatorē, qui tibi hac instructione suam potentiam ostenderit. Nescires enim aduersus quē pugnasses, si patientiæ suæ indulgens, nō inflixisset has tibi diuinitus ille plagas. His sermonibus & urgente malo declaratur infelicis causa morbi: & ipse quidem supplicauit Imperatori ut ecclesiam restitueret quibus adempta esset, sed non impetrauit, atque ita finit uitam. Felix uero & ipse diuino flagello impetitur, mittēsque die noctuque ex ore sanguinem, cum illo confluere undique ex toto corpore, ita sanguine tandem omni effuso extinguitur & traditur morti sempiternæ: atque has dedere illi pœnas impietatis suæ. Caput XIII

Illo tēpore adolescens sacerdotis filius, qui in impietate educatus fuerat, lætæui piorum adiungitur. Erat enim mulier ueneratione nobilis & digna ta diaconatus honore, familiaris matris illius: ea uenientem ad se cum matre admodum adhuc adolescentulum complexa adque pietatem cohortata fuerat. Mortua autem matre, similiter ad ipsam fruiturus cōsueta disciplina adolescens ueniebat. Firmiter autem adhærescente consilio mulieris, rogat magistrā, qua uia & effugere paternam superstitionē, & ueritatis quam prædicet particeps fieri posse uideatur. Illa respōdit, deserendū esse patrem, præferendūque illi utriusque ipsorum creatorem, & faciendum ut aliam in quampiam urbem concedat, ubi occultari & uitare manus impij regis possit: de qua re sibi curam fore ait. Tum adolescens: ueniam igitur, & quod restat, deponam apud te animam meam. Paucis post hæc diebus Iulianus Daphnen ad publicum epulum uenit, cum hoc erat & adolescētis illius pater qui sacerdos sequi illum soleret, aderat & ipse cum patre adolescēs & alter frater eius, qui ædituali hoc fungeretur munere, ut cibum imperatorium lustrarent: festa autem ea septem dies Daphne celebrabātur. Prima igitur die astans adolescēs lectulo imperatorio, lustratis epulis, & consueto more impletis abominatione: cursu fertur Antiochiā, & cum ad illam mirabilem sceminam uenisset, ego quidem assum tibi sicut promiseram, nūc tuum erit utriusque salutem & facere promissa. Ibi illa mox consurgens ad Dei hominem Melitium deducit adolescētē, qui iubet eum in superiore tum parte domus manere. At pater filium quærens totam Daphnen circuibat, & peruenit in urbem quoque, cunctisque in uis & angiporis oculis omnes in partes intentis uestigabat illum: tandem cū ad ædes uenisset diui Melitij sursum latis oculis uidet illum prospiciētem per cancellos, & accurrēs correptū abstrahit: domumque reductū, primum uerberibus plurimis concidit, mox etiam uerua candentia infligit manibus pedibusque ac dorso, tandem concluso illo in cubiculo foris obserato Daphnen reuertitur. Hæc ipsum illū ego iam senē narratē audiui: qui & hoc addebat, se tum quasi numine correptū

& plenum gratia diuina cōtriuisse omnia paterna simulachra, quàm autem A
fuisent imbecilla tum quoq; risu prosequeretur. Sed cum postea in men-
tem uenisset quid esset à se actum, metuentem patris reuersionem depreca-
tum se fuisse dominū Christum, ut se respicere & perfringere seras & pan-
dere fores uellet. Nam tua, inquit, causa hęc passus sum & feci, quæ cum di-
xisset aiebat resiliuisse seras & apertas fuisse fores, se autē recurrisse ad ma-
gistrā suam, eam se ornatu muliebri in conclauī sedere iussisse, & postea
iterum deduxisse ad diuum Melitium, à quo Cyrillo qui tum Hierosoly-
morum esset Episcopus, traditum, in Palæstinam peruenisse. Idem post Iu-
liani mortem & patri suo dux fuit ad ueritatem, nam & hoc inter alia no-
bis exposuit, atque hac ratione hi delati ad cognitionem Dei, salutis partici-
pes facti sunt.

Caput xv

Sed Iulianus licentius ac impudentius iam aduersum pietatem arma su-
A mebat. Vultu quidem ac persona benignitatis laqueos atque decipulas
ponens, quibus circumuēti in impietatis perniciē incidere. Primum enim
fontes, qui in urbe & Daphne essent abominandis sacris inquinauit, ut qui
limphis uteretur, cum eodem & abominatio communicaretur: deinde om-
nia in macello uenalia similiter polluit: nam lustrabantur panes, carnes, fru-
ctus, olera, & quæ alia uictui comparantur. Hęc cernētes cognomento sal-
uatoris insignes, gementes quidem & quiritantes auersabantur facinus, uti B
tamen non dubitabant obsecuti legi apostolicæ: quicquid enim ait, in ma-
cello uenit, edite, absq; discrimine propter conscientiam. Duo tamen excel-
lentes milites (scutiferi enim erant & satellites Imperatoris) quodam in con-
uiuio aliquāto uehementius deplorauerāt facinus illud nefarium, usi etiam
admirabiliū & excellentium Babylone puerorum uerbis, dicentes, tradi-
disti nos regi iniquo, trās fugæ super omnes gentes in terra. His à quopiam
ex cōiuiis proditis, accersit opt. uiros Imperator. & quid dixerint sciscitatur.
At illi arrepta occasione libertatis de Imperatoris interrogatione, & feruo-
rem suum laudabilem exacuentes, Imperator, inquit, nos in uera pietate
educati, seruientes opt. legibus, à Constantino & filiis illius latis, questi su-
mus cum uideremus cuncta repleti abominationibus, & funestis sacris ci-
bos potusq; pollui: hęc domi deplorauimus, & querimur nunc apud te, ne-
que quicquā aliud in tuo nos offendit imperio. His auditis mansuetissimus
ille & sapientissimus, ut quidē perhibent similes ipsius, exiit mox personā
benignitatis, & ostēdit impietatis faciē, acerbisq; ac intolerabilibus afflictos
uerberibus, hac uita priuauit, uel potius à misero seculo isto liberauit, & ui-
ctrices illis coronas confecit. Supplicij tamē illius causam afferebat, non pie-
tatē pro qua mortē subiissent, sed petulantia: animaduersum in eos qui con-
tumeliosi fuissent erga Imperatorē. atq; hos iussit rumores dispergi, quod
C consideret athletic ueritatis, martyriū nomen ac honores: fuere autē nomina
horum

A horum Iuuentius & Maximianus, qui & ab Antiochena ciuitate preciosa monumenta consecuti sunt, & pro certamine de ueritate annuis festis honorantur. Sed & alij proceres ac magistratus pari usi libertate, æqualibus coronis fuerunt redimiti.

Cap. XVI

NAm & Valentinianus qui paulò post Imperium obtinuit, tunc erat tribunus, ductor satellitum custodum Regiæ, non celauit pro pietate feruorè suum: attonitus enim ille chorù ducebat in fanum Fortunæ, utrinque autem ad ianuas stabat æditui, lustrationibus purgates, ut arbitrabantur, ingressuros: ubi cum uideret Valentinianus qui antecederet Imperatorem, guttam aspersam chlamydi suæ, fecit quo utrunque regnum meritus fuit: ædituo enim pugnum inflixit, quod pollutum se non purgatum diceret. Quo conspecto sceleratissimus iste imperat in exilium eum deportari, in castellum quoddam situm in deserto, ubi uitam suam degeret. Sed is elapso anno uno & paucis mensibus mercedem tulit confessionis suæ, Romanorum imperium: non solum enim in illa uita præmijs afficit iustus iudex eos quibus diuinæ res curæ sunt, sed interdum sanctorum laborum rependit statim præmia, & largitionis illius benignitate futurarum spem confirmat. Tyrānus autem & aliud aduersus pietatem molitus est. Nam cum aurum distribueret, sicut est mos antiquus militaribus ordinibus, assedit ipse quidem in solio regio: præter morem autem apposuerat aram cum carbonibus, & iuxta in mensula thus: & ut quisque accedebat accepturus aurum iussit prius indere in foculum thus, & ita aurum de manu sua sumere. Hæc decipula à plerisque prorsus non animaduertebatur: quidam tamen qui senserant morbo prætenso, illos difficiles laqueos uitauerunt. Erant & qui cupidi auri negligenter salutem suam, erant & qui formidine proderent pietatem. Verum post pestilentem hanc diuisionem pecuniæ, in quodam contubernio cum alijs quidam qui illud aurum acceperat cœnabat: horum unus poculo accepto non ante bibit, quam salutare signum imposuisset. Tum quidam conuiuiarum per reprehensionem contrarium esse hoc factum ijs que paulò ante designasset ait: ille uero exquirere quid esset quod contrariū uocaret: ibi igitur alter recordari eum thuris, & abnegationis suæ, iubet: nam aduersari hæc Christianæ confessioni.

Caput XVII

Quo audito, magna pars accumbentium exclamare & lamentari, & capillis euulsis exilire de conuiuio perque forū currere, seseque profiteri maxima uoce Christianos esse, & fraudulentiæ Imperatoris circūuentos, ac nunc palinodiam canere, atque per ignorantiam admissum dedecus noua pugna abolere uelle. Cum talibus clamoribus in regiam cursu perueniunt, accusantes Imperatoris imposturas, & postulantes se in ignem conijci, ut igne polluti alio igne repurgentur. Hæc & alia his similia iactantes incenderunt animum fugitiui illius, qui tum amputari eis capita imperat. Cumque educerentur

extra

extra urbem sequebatur multitudo hominum, suspiciens fortitudinem animorum, & admirans libertatem pro pietate illorum: sed postquā ad locum ubi malefici supplicijs affici solerent, peruētum fuit, orabat carnificem unus inter illos natu maximus, ut feriret primum omnium ceruicem minimi natu, ne ad conspectum cædis aliorum ipse formidine corriperetur. Hic igitur cum iam fixisset humi genua, & carnifex nudasset ensem, accurrit quispiam nuntius liberationis illorū, & è longinquo clamans prohibebat interfectionem. Tum iuuenis ille indignatus non cōcessum sibi fuisse mortem sustinere, scilicet Romanus, inquit, ita enim appellabatur, dignus nō fuit qui Christi martyr nominaretur. Ac auertit quidem necem malitiosus ille, hanc gloriam athletis inuidens, in urbibus tamen remanere passus non est, sed in ultima Romani imperij loca expulit.

Cap. XVIII

Quin & Artemium, dux erat ille Ægyptiacorum militum, quod plurima simulachra deiecisset cum sub Constātino gereret magistratum, non modo omnibus rebus spoliavit, sed tandem etiam trūcauit capite. Hæc faciebat & his similia, ille mansuetissimus & minime iracundus, ut prædicant impij: ego uero inferam narrationi huic factum etiam mulierum memorabile, nam & mulieres huius rabiem diuini feruoris instinctu, contempserunt.

Caput XIX

Publia erat ijs temporibus nobilissima scæmina, & celeberrima propter egregiam uirtutem suam. Hæc modico tempore nuptiarum iugo subdita præclarū fructum obtulit Deo. Ioannes enim qui diutius princeps fuit presbyterorum Antiochiæ, ac sæpe electus præsul perpetuus uitator dignitatis illius, de hoc admirabili solo pullulauit. Hæc habebat secum cœtum uirginum castitatē uitæ professorum, semperq; celebrabat Deum creatorem ac saluatorem: prætereunte uero Imperatore altius carmen commune modulabantur, contemptui nimirum & risui habentes furias illius. Accinebant autem potissimum ea quibus simulachrorum infirmitas incessitur, cumq; Dauide insonabant: simulchra gentium argentū & aurum, opera manuum humanarum: & narratione quā nihil sentirent absoluta, addebant, similes ijs fiant qui faciunt ea, & uniuersi illis freti. His Iulianus cum summo dolore auditis, imperat illis ut se prætereunte sileant. Quæ paruipendens leges eius, maiore cum cura choros instituit, iussitq; ut prius ueniente illo caneret: Exurgat Deus & dissipentur inimici eius. At Iulianus grauiter tulit & adduci ad se imperauit magistram chori, & conspecta anu uenerabilis senectæ, neq; misericordia canorū motus, neque honore habito uirtuti animi ipsius, iubet unum de satellitibus utranq; ei in genam alapas infligere, & manibus reddere rubentem. Ea uero maximi in honoris loco posita hac contumelia, reuertitur domunculā suam, & ut antè consueuerat impetebat illum spiritibus carminibus, imitata autorē ipsorū & doctorem, qui spiritum malum illum

A illum qui Sauli molestus esset, represserat.

Caput XX

NAm & Iulianus conciliatis sibi dæmonum furijs sine fine uesaniebat in pietatem. Itaque & Iudæos cōtra credentes in Christum armauit. Ac primum illis cōuocatis, quærit cur cum sacrificare lege ipsorum iubeantur, ipsi sacrificia nulla celebrent. Quibus respōdentibus circumscriptum esse cultum suū uno loco, statim imperat hostis Dei subuersum instaurari templum, sperans demens se domini prædictionem conuicturum mendacijs, cuius multo magis ueritatem declarauit. Nam hac oratione magna cum uoluptate audita faciunt Iudæi omnes in toto orbe terrarum ciues suos ea de re certiores, qui undiq; concurrentes summo studio operas pecuniamq; conferrebant ad ædificationem. Administrauit autem plurima etiam ipse qui illam iusserat, non laudis cupiditate, sed infesto in pietatē animo, misitq; unā negotij impij dignum quendam præfectum: fertur autem habuisse illos ligones, falces, corbes argenteæ materiæ præparatos operi. Cum autem fodere & aggerem efferre cœpissent, urgebatur opus diem totum ab infinita multitudine hominū, ac noctu agger sua sponte de crepidine redundabat: sed & ipsi reliquias omnes ædificij disiecerant spe nouæ extructionis. Comportatis autem gypsi & calcis multis modiorum milibus, derepente irruens uenti impetus ac turbo, cum fragore & procellis dispersit uniuersam materiam: quibus tūc quoq; insanientibus, neque admittentibus instructionem diuinæ patientiæ, primū ingens cooritur terræmotus, & illos penitus ab arcanis sacris Dei alienos admodum perculit. Sed ne sic quidem formidantibus infertur de fossis fundamentis ignis, plurimosq; opus urgentes inflammat, alios ad fugam compulit: insuper cum magna turba noctu sub uicina porticu somnū caperet, delapsum repente ædificium unā cum tecto totum, oppressit qui sub illa dormiebāt uniuersos. Ac illa ipsa nocte similiter & postera, conspectum fuit in cœlo signum fulgidum crucis, & ipsorum uestes Iudæorum crucibus replebātur, non ijs tamen fulgidis, sed coloris atrii. Hæc uidentes fieri aduersarij illi Dei, metu diuinorū flagrorum, aufugiunt & redeunt domos suas, cum confessione, esse illum Deum qui à maioribus ipsorum fuisset ligno affixus. Hæc & ad Iuliani aures peruenere, sed & ipse ut Pharao quondam obduruit corde.

Cap. XXI

Verum animosis factis nuntio mortis Cōstantij, Persis bello inducto, accessere illi ad terminos Romanorum. Visum igitur Iuliano exercitum cogere, qui tamen careret propugnatore: misit & Delphos, & in Delum ac Dodonam & ad alia oracula, qui sciscitarentur de uatibus, num in expeditionem proficisci deberet. Sed illi & proficisci iuebant & uictoriam spondebant. Vnum autem inferam narrationi oraculū ad reprehensionem mēdacij. Id ita habet: Omnes nūc excitati sumus Dij, ut feramus trophæa Thera iuxta fluium, sed horum ego ductor sum futurus ferus bellipotēs

Mars

Mars. Horum quod ad numeros attinet uersuum ineptias cauillētur, si qui **A** eloquentem Deum & Musarum principem nomināt Pythium: mihi quidem mendacio deprehenso subit miserari illum qui his deceptus fuit. *Θηρ fera, sed & πηγὴς ferra & flumij nomen* Terra autem fluuium Tigrim uocauit, qui feræ esset cognominis. Huius fontes sunt in Armeniacis montibus. Ipse per Assyrios fluit & accipitur sinu Persico. His miser ille oraculis circumuentus, & somniabat uictoriam, & cōfecto bello persico, oppressionē Galilæorum concipiebat animo. Christianos autem Galilæos appellabat, ratus hoc nomine illis cōtumeliam imponi: quem in studijs educatum par fuerat intelligere, mutatione nominis existimationem nullius lædi. Neq; enim si diceretur Socrates Critias, aut Pythagoras Phalaris, ulla labe mutatione nominis aspersi fuissent: neq; si Nereus Thersitæ uoce nuncuparetur, amisisset à natura sibi tributā formam. Sed horum nihil in mentem illi ueniebat, putabatq; admodum nos inconueniente appellatione dolere: idem & oraculorum mendacijs fide habita, minabatur in ecclesijs dedicaturum se impuræ Deæ simulachrum. **Cap. XXII**

CVM talibus mouens minis ab uno Berrœæ uiro deuictus fuit. Is ante quoq; clarus fuit, princeps nimirū Berrœensis Reipub. sed multo eū feruor animi reddidit clariorem. Nam cum cognouisset delatū filium suum in augeſcentē illo tempore impietatem, eiecit illum domo sua, & palam abdicauit. Qui in proximo ciuitati statiuo (statiui uocantur, idonea diuersioni **B** loca) obuiam factus Imperatori, & qua ipse sententia sit, & patris abdicatorem exponit. At ille iubet otioso esse adolescentem animo: se enim ipsi patrem reconciliaturum. Cumq; uenisset Berrœam, inuitat magistratus & primates ad cœnam, inter quos erat & pater adolescētis istius. Eum eodem in lectulo cum filio discumbere iubet, & inter epulādum, ad patrem cōuersus, non æquum mihi, inquit, uidetur uim facere sententiæ quæ in diuersum feratur, & se aliò transferri nolit pati. Proinde neq; tu cogas filium tuum nolentem sequi dogmata tua: nam ne ego quidem te cogo mea sequi, cui nihil esset factu facilius. At ille exacuēs animū suum diuina fide, de hac furia, inquit, uerba facis Imperator: qui odio Dei mendacium præposuit ueritati. Tum Imperator induta persona mansuetudinis. Heus tu, inquit, à maledictis abstine. Et intuitus adolescētē, mihi, inquit, res tuæ curæ erunt, quādoquidem patri ut essent persuadere non potui. Hoc ego factum non temere narraui, sed ut ostenderē non solū libertatē admirabilē mirifici hominis, uerum etiam plurimorū contemptum potentia illius. **Cap. XXIII**

NAM & Antiochiæ uir quidam opt. qui longo tempore puerorum pædagogū ageret, familiaris erat, quippe eruditior quā uulgus pædagogorū esse cōsueuisset, principi doctorū temporis illius. Libanius hic fuit ille apud Sophistas nobilis: qui impius & in expectatione uictoriæ Iuliani imaginans minas, quærit de pædagogo illo per derisionem nostrorū, quid faceret

A faceret fabri filius: At ille repletus diuina gratia, quod paulo post euenturum esset, prædixit. Respondit enim Sandapilam concinnare fabricatorem huius uniuersitatis, quem tu, inquit, Sophista per risum fabri filium nominasti. Neque multis postea diebus nuntium de morte furiosi Impetatoris, ipseque in sandapila allatus est, & iactantia minarum euauit, cum maxima gloria Dei.

Caput XXIII

Sed & corpore expertium uitam intra corpus referens Iulianus, inquam, Saba Syrorum linguæ cognomento, cuius gesta in Deo dicata, hoc est Philotheo historia, memorantur. Ille igitur studiosius deprecabatur deum conditorem omnium cum cognouisset interminationes illius. Eo autem ipso die quo cæsus fuit Iulianus, rescuiuit inter preces cecidisse. Quamuis plusquam uiginti statuis exercitus abesset ab illo loco, in quo uacabat curis pietatis Saba. Aiunt autem deprecantem ipsum cum lachrymis & supplicante clementi domino, subito represso fletu, lætitia repletum, & uultu hilari fuisse, quo gaudium mentis facile declararetur. Hac eius familiares mutatione notata orant, ut exponat sibi occasionem gaudij: tum ille respondit, Suem agræstem uastatorem uinæ domini pœnas exoluisse iniuriarum erga Dominum suarum, & nunc iacere mortuum neque amplius ab eius insidijs metuendum esse. His auditis læti exiliere omnes, & gratiarum actiones cecinere Deo. **C**ognitum autem fuit ex nuntijs mortis illius, eo illo die ac hora extinctum fugitium istum fuisse, quo hoc accidisse senex cognouerat ac prædixerat.

Caput XXV

Ipsius autem temeritatem manifestius mors demonstrat: traiecto enim fluuio qui dirimit Romanorum à Persis imperium, & exercitu traducto, statim nauigia exussit, cogens non cohortans ad bellum gerendum milites. Boni quidem Imperatores subditos confidentia replere solent, & si quando tristes uiderint recreare & spe erigere: at iste quicquid bonæ spei erat mox præcidit reuersionis, quasi ponte exusto. Iidem illi undique necessaria ad uitam militibus conquirere comparareque consueuere: at hic sapiens Imperator, neque curauerat è pacato solo illa apportari, neque de præda hostilis regionis subministrari poterant. Nam culta loca deserens per deserta faciebat iter, ubi & uictus & potus inopia à militibus laborabatur. Deerant & uia ducum, inque deserta terra errabatur, quibus omnibus sapientissimi regis probabatur stulticia. Inter lamæta autem & querimonias, ex inopinato inueniunt iacentem faucium illum furore aduersum creatorem suum percitum. Neque ei opitulatum iuxta promissum Martem bellipotentem: sed & mentitum Apollinem oraculis suis, & tonantem fulmina in interfectores non iaculatum gloriationemque minarum in pauimentum prostratam esse. Quis tamen iustissimum illud uulnus infligerit, nemo ad hunc usque diem rescire potuit. Alij enim à quopiam effugiente uisum humanum illatum: alij à quodam pa-

scua sequēte eorum, qui Ismalitæ dicūtur: nonnulli & militem quempiam fa-
me & deserto itinere instigatum: sed siue impactus ensis illi ab angelo seu
ab homine fuit, certum est quicumq; fecerit diuinæ illum uoluntatis admi-
nistrum fuisse. Iulianum quidem uulnere accepto, impleffe manum suam
ferunt sanguine, & sparso illo in aëra dixisse, uicisti Galilæe, simulq; & uicto-
riam confessum & maledictum ausum esse, ita erat ille attonitus. Sed post
cædem eius patuere præstigiæ incantationum ipsius.

Caput xxvi

NAm Carræ urbs etiamnū retinet impietatis illius reliquias. Hac tran-
siens stultus ille, Edeffam enim ad sinistram ornatam pietate relique-
rat, ingressus in templum impiæ religionis, & peractis ibi quibusdam cum
socijs abominationis, seras & signum imposuit ianua, reliquitq; custodes
fani milites aliquot, quibus mandatum erat, ne quem introire antequam re-
uerteretur ipse, sinerent: sed nuntiata morte eius, & succedente pio regno im-
pietati, introgressi admirandam Imperatoris fortitudinē ac sapientiam con-
spiciunt. Vident enim mulierculam suspensam capillis, amputatis manibus,
cuius perfecta aluo fugitiuus ille fortasse de epate Persicam cognouerat ui-
ctoriam: atq; hoc deprehensum abominabile facinus Carris fuit.

Caput xxvii

Antiochiæ uero aiunt multas arcas in Regia refertas humanis capiti-
bus inuentas esse, multisq; in puteis cadauera humana: talis est enim
impiorum Deorum disciplina. Sed Antiocheni cognita cæde illius publicis
epulis & festis indulgebant, neq; in ecclesiis solum, atque ad martyrum mo-
numenta choreas agebant: sed in theatris prædicabant crucis uictoriam, &
uaticinia illius cachinnis prosequiebantur. Ponam etiam dignam admiratio-
ne Antiochenorum uocem, ut illius memoria ad posteritatem quoq; con-
seruetur. Communiter enim clamabant uniuersi: ubi sunt uaticinia tua, ô
Maxime ô stulte: Vicit Deus & Christus eius.

Caput xxviii

NAm Maximus erat illis temporibus professor quidem philosophiæ,
reuera autem magus & qui prædicere se futura posse gloriaretur. An-
tiochenos autem à præstantissimis Petro & Paulo diuinis instructos dog-
matis, & feruide amantes uniuersarum rerum Dominū ac Saluatorem, per-
seuerantissime semper flagrasse odio Iuliani constat. Neq; illum idipsum
clam fuit. Itaq; & librum aduersum eos composuit, qui Misopogon, id est,
Barbæ odium inscribitur. Sed ego huius de tyranno libri finem hunc cho-
reæ faciam: neq; enim cômittendum duxi, ut pietatis regno impiam domi-
nationem copularem.

μίσωπος